

ALMAN SİGORTA HUKUKUNDA YÜRÜRLÜKTE OLDUĞU DÖNEMDE PRİMİN BÖLÜNMEZLİĞİ İLKESİNİN TÜRK HUKUKUNA YANSIMASI ÜZERİNE: TATBİKATTAN BİR ÖRNEK*

Dr. Öğr. Üyesi **Cumhur BOYACIOĞLU****

Öz

Sigorta ettirenin, sigorta sözleşmesi süresinden önce feshedilse bile, mevcut sigorta döneminin tamamı için ödeme yapma mükellefiyetine primin bölünmezliği ilkesi adı verilmektedir. Bu prensip, Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nun 2008'den önceki halinde birçok ihtimalde gündeme gelebiliyordu. Sigortacılığın ilk yıllarında ortaya çıkan bu tartışmalı ilkenin ortaya çıkışına amil olan sebeplerin Alman sigorta hukuku açısından büyük ölçüde geçerliliğini yitirdiği ifade edilmektedir. Bu prensibin zuhur sebepleri hususiyetle, işlemlerin rasyonelleştirilmesine duyulan ihtiyaç ve sözleşmenin sigortalının fiillerine istinaden feshi durumunda sigorta şirketi lehine götürü kâr dağıtım düşüncesi olmuştur. Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nda 2008 yılında yapılan reformdan sonra, artık primin bölünmezliği prensibi terk edilerek, *pro rata temporis* ilkesi dahilinde prim ödenmesi yaklaşımı benimsenmiştir. Bu çerçevede, bir sigorta sözleşmesinin sözleşme süresinin bitiminden evvel feshedilmesi halinde, sigortacı yalnızca fesihten önceki döneme ilişkin prime hak kazanacaktır. Bu çalışma, artık terk edilmiş diyebileceğimiz primin bölünmezliği ilkesinin uygulanma koşullarının uluslararası bir nakliye sigortası davası münasebetiyle Türk mahkemeleri önüne gelen bir ihtilafta değerlendirilmesini konu

* Bu makale 25.02.2025 tarihinde Dergimize ulaşmış olup, 03.03.2025 tarihinde birinci hakem; 03.03.2025 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

** İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, cumhur.boyaoglu@bakircay.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8246-2828.

edinmektedir. Tabiatıyla meri Türk Ticaret Kanunu'nun hususiyetle 1411 ve 1419. maddelerine de primin bölünmezliği ilkesi bağlamında kısaca değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler

- Primin bölünmezliği ilkesi • prim ödeme borcu • sigorta dönemi.

ON THE REFLECTION OF THE PRINCIPLE OF INDIVISIBILITY OF PREMIUM DURING THE PERIOD IT WAS IN EFFECT IN GERMAN INSURANCE LAW TO TURKISH LAW: AN EXAMPLE FROM THE JUDICIAL PRACTICE

Abstract

The insurer's obligation to pay for the entire current insurance period, even if the insurance contract is terminated prematurely, is called the principle of indivisibility of the premium. In the German Insurance Contract Act prior to 2008, this principle could arise in many cases. It is stated that the reasons which led to the emergence of this controversial principle in the early years of German insurance law have largely lost their validity. The reasons for the emergence of this principle were the need to rationalize transactions and the idea of distributing lump-sum profits in favor of the insurance company in the event of termination of the contract based on the acts of the insured. After the reform of the German Insurance Contract Act in 2008, the principle of indivisibility of the premium has been abandoned and the approach of paying the premium in accordance with the principle of pro rata temporis has been adopted. Accordingly, if an insurance contract is terminated before the end of the contract term, the insurer is only entitled to the premium for the period prior to termination. This study deals with the evaluation of the conditions for the application of the now abandoned principle of indivisibility of premium in a dispute before the Turkish courts on an international transportation insurance law case. Articles 1411 and 1419 of the existing Turkish Commercial Code are also briefly mentioned in the context of the principle of indivisibility of the premium.

Key Words

- Principle of indivisibility of premium • obligation to pay premium • insurance period.

I. TATBİKATTAN BİR ÖRNEK VE KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Türk hukukundan farklı olarak, Alman hukukunda uzun süre cari olan primin bölünmezliği ilkesi, taşıma sigortaları münasebetiyle Türk hukukunda da gündeme gelmiştir. Bu çalışmanın konusu da tatbikatımıza yansıyan iki Yargıtay kararı dolayısıyla uygulama kabiliyeti değerlendirilen bu prensibin etkilerine ve tatbik şartlarına dair bir örnek zikretmektir. Her ne kadar artık aktüel görünmese de incelenecek vakianın Alman maddi hukukunun tatbik şekli bakımından güzel bir örnek teşkil ettiği kanaatindeyiz.

İnceleyeceğimiz ihtilaf Yargıtay bozma ilamına istinaden 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu¹ (TTK) m. 1431 (mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu (eTTK)² m. 1295) ile de bağlantılı hale gelmiştir. Ancak burada esas önem arz eden mesele, bir yandan TTK m. 1411 ve TTK m. 1419 hükümlerinin Türk özel sigorta hukuku açısından ne şekilde ele alınmaları gerektiği öte yandan sigorta dönemi ve sigorta süresi ile prim ödeme borcunun mevcudiyet ve kapsamı bağlamında Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'nun [*Versicherungsvertragsgesetz – (VVG)*] mülga primin bölünmezliği ilkesini esas alan bir hükmünün yorumlanmasıdır.

Uygulamada ve hususiyetle sigorta sözleşmeleri hukuku sahasında, yabancı hukukun tatbiki ile bir ihtilafın halli, Anadolu'da mahkemelere sıklıkla yansıyan bir durum değildir. İncelenen olayın Karayoluyla Uluslararası Eşya Taşımacılığı Konvansiyonu ile İlgili Anlaşma³ (CMR) dolayısıyla yapılan taşıma sigortalarında prim borcunun ödenmesi ile ilgili hususiyeti mevcuttur. İhtilaf her ne kadar mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu (eTTK) döneminde cereyan etmiş olsa da primin ödenmesi bakımından o dönemde farklı bir prensip kabul eden Alman maddi hukukunun tatbik şeklini gösteren bir hadise olması sebebi ile üzerinde durmaya değer görülmüştür.

II. İHTİLAF KONUSU HADİSENİN CEREYAN ŞEKLİ VE SAFAHATI

¹ Türk Ticaret Kanunu, Kanun Numarası: 6102, Kabul Tarihi: 13.1.2011, RG 14.2.2011/27846.

² Türk Ticaret Kanunu, Kanun Numarası: 6762, Kabul Tarihi: 29.6.1956, RG 9.7.1956/9353.

³ Resmî Gazete'de yayımlanan metinde, Fransızca aslından Türkçe'ye "Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi (CMR)" olarak tercüme edilen bu uluslararası sözleşmeye, Türkiye 07.12.1993 tarihinde kabul edilen 3939 sayılı Kanun'la katılmıştır (Resmî Gazete: 14.12.1993, Sayı: 21788). Sözleşme, karayolu ile sınır ötesi taşımacılık olup yüklerin karayoluyla taşınması koşullarını standartlaştırmanın, özellikle bu tür taşımalarda kullanılan belgeler ve taşıyıcının sorumluluğu bakımından sağlayacağı faydalar konusunda varılan mutabakata istinaden katılan 1956 tarihli Birleşmiş Milletler Konvansiyonudur. Resmî metin için bkz.: (https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc077/kanuntbmmc077/kanuntbmmc07703939.pdf).

İhtilafın konusu yabancı bir sigorta Şirketinin yaptığı ve Alman hukuku kural-larına tabi bir sözleşmede prim borcunun ifa edilmediği gerekçesi ile başlatılan icra takibinin iptaline ilişkindir. Bu minvalde davacı, davalının ...poliçe nolu, CMR ile davacı Şirketin sigortalısı olduğunu, davalının ödemesi gereken 14 adet fatura bedeli olan 8.233 Euro tutarındaki prim borcunu ödemediğini ve temerrüde dŐ-tğn, bunun üzerine davalı aleyhine Bodrum İcra Müdürlüğü'nde icra takibi baŐ-latıldığını, davalının yetkiye ve borca itiraz etmesi üzerine takibin durduğunu ve dosyanın yetkisizlik kararı verilerek Konya Nöbetçi İcra Müdürlüğü'ne gönderildiğini, bu minvalde itirazın haksız ve yersiz olduğunu ileri sürerek, davalının itirazının iptali ile takibin devamına ve alacağın % 40'ından az olmamak üzere icra inkar tazminatına hükmedilmesine karar verilmesini talep ve dava etmiştir.

Davacı ayrıca davalının sözleşmeyi feshettiği iddiasının gerçek olmadığını zira davalının davacıya sigortada geçerli olacak araç listesini yazılı Şekilde gnder-diğini, davacının kayıtlarının da keyfiyeti doğruladığını, bu itibarla davacının davalı-dan alacaklı olduğunu belirtmiŐtir.

Buna mukabil davalı vekili ise, açılan davayı kabul etmediklerini, prim den-mediği müddetçe sigorta ettirenin sözleşmeden doğan haklardan yararlanamaya-cağını, sigorta sözleşmesinde yer alan Alman hukukunun uygulanacağına dair iba-renin isabetsiz olduğunu ve Türk kamu düzenine aykırılık teşkil ettiğini, davacı si-gorta Şirketi ile davalı arasında bir sigorta sözleşmesi bulunmadığını, mevcut ise dahi feshedildiğini, faturaların iade edildiğini bu nedenlerle davanın haksız ve yer-siz olduğunu ve reddedilmesi gerektiğini ileri sürmüŐtür.

Layihalar teatisinin tamamlanmasını müteakiben, dosya bilirkiŐiye intikal etmiştir. Dosya mnderecatında yer alan bilirkiŐi raporunda, *“davacı acente ile davalı Şirket arasında akdedilen ...vadeli sigorta poliçesinin geçerli olduğu, bağlı olarak davalının davacı acenteye prim borcu ödemekle yükümlü olduğu”* netice-sine varılmıştır.

BilirkiŐi raporuna itiraz edilmesi üzerine, aynı bilirkiŐiler tarafından düzenle-nen (ek) raporda evvela *“...sözleşmeyi usulüne uygun feshetmeyerek takibe konu faturalarla teminatsız prim tahsili amaçlanmasının MK'nun 2. maddesinde yer alan iyiniyet ve TTK'nun [18/2]. maddesinde yer alan basiretli tacir davranıŐı ile uyumadığından davanın reddinin takdiri [sayın Mahkemenizin takdiridir]...”* denil-miŐ ancak sonuç kısmında ise davacının icra takibine baŐlayabileceđi Şeklinde mütenakız bir ifadeye yer verilmiştir.

Konya Ticaret Mahkemesi kararı ile dava kısmen kabul edilmiştir. Kararda, iddia, savunma ve tüm dosya kapsamına göre taraflar arasında sigorta poliçesinin karşılıklı olarak akdedildiğinin sabit olduğu, davalının araçlarının ...teminat döneminde sigortalandığı, davalının ...tarihli yazısı ile akdedilen sözleşmeyi geçici bir süre durdurma kararı aldıklarının davacı sigorta şirketine bildirildiği, Konya ...Noterliği'nin ...tarihli ve ...yevmiye nolu ihtarnamesi ile de davalının ...tarihine kadar tahakkuk eden sigorta primlerini ödemeyi kabul ettiği, poliçe genel şartlarının 7.3. maddesinde sigortalının poliçenin yürürlüğünü geçici olarak durdurma isteğini sigortacıya bildirme olanağının bulunduğu ifade edildikten sonra, “...her ne kadar davacı sigorta şirketi ...ayından itibaren prim borçlarından dolayı sigorta teminatlarının bulunmadığını bildirmiş ise de, sigorta poliçesinin ...tarihine kadar devam ettiği ve poliçenin yürürlüğe girdiği ...tarihleri arasındaki prim borcundan davalının sorumlu olduğu anlaşılmalı davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir” denilmektedir.

III. İKİ YARGITAY KARARI

İlk derece mahkemesinin kararı, taraflarca temyiz edilmiştir.

Konuyla ilgili ilk kararda, “*Dava sigorta primlerinin tahsili için başlatılan icra takibine vaki itirazın iptaline ilişkindir. Mahkemece, yukarıda açıklandığı gibi davalının sigorta sözleşmesini feshettiğine ilişkin keşide edilen ihtarname tarihi ...tarihine kadarki prim borçlarından sorumlu olduğu, bu tarihten sonraki primlerden sorumlu olmadığı gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir. Oysa, [e]TTK'nun 1295/[4] maddesine göre sigortacının sorumluluğu başlamadan önce sigorta ettiren kararlaştırılmış olan primin yarısını ödeyerek mukaveleden kısmen yada tamamen cayabilir. Bu durum karşısında mahkemece davalının anılan hüküm uyarınca taraflar arasında kararlaştırılmış olan tüm prim tutarının yarısını ödeyerek sözleşmeden kısmen ya da tamamen cayabileceğinin kabul edilmesi ve sonucuna göre bir hüküm kurulması gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş hükmün taraflar yararına bozulmasına karar vermek gerekmiştir*” şeklinde hüküm tesis edilmiştir⁴.

Konuyla ilgili ikinci karar ise davacı tarafın karar düzeltme talebi üzerine verilmiştir. İkinci Yargıtay kararı ile ilk bozma kararı tamamen kaldırılmıştır. Bu ilamda ise “*davacı davasını temel olarak ...sayılı sigorta sözleşmesine*

⁴ Yargıtay 11 HD, 9962/19172, 26.11.2012 (karararama.yargitay.gov.tr). Erişim tarihi: 11.10.2024.

dayandırmıştır. Anılan sözleşmede davalı imzası yok ise de davacıya keşide ettiği ...tarihli ihtarnamede bu sözleşme kapsamında ...tarihine kadar olan primleri ödemeyi kabul ettiğini ve sözleşmeyi feshettiğini bildirmiştir. Bu durum karşısında sözleşmenin davalı tarafından benimsendiğinin kabulü gerekmektedir. Taraflar arasındaki uyuşmazlığın öncelikle bu sözleşme hükümleri çerçevesinde çözümlenmesi zorunludur. Anılan sözleşmenin 12/son maddesinde tarafların Alman hukukunun geçerliliği konusunda uzlaştıkları hüküm altına alınmıştır. Sigorta sözleşmesinin yapıldığı tarihte yürürlükte bulunan 2675 sayılı MÖHUK'nın 24. maddesi uyarınca sözleşmeden doğan borç ilişkileri tarafların açık olarak seçtikleri kanuna tabidir. Somut olay itibariyle taraflara arasında düzenlenen sigorta sözleşmesinde prim alacağı, akdin hangi koşullarda feshi gibi hususlarda Alman hukuku uygulanacaktır. Bu durum karşısında taraflar arasındaki sigorta sözleşmesine Alman hukuku hükümlerinin uygulanacağı dikkate alınarak iddia ve savunmanın değerlendirilmesi ve sonucuna göre karar bir karar verilmesi için kararın bozulması gerekirken...” denilmektedir⁵.

IV. İNCELEME ve DEğerLENDİRME

A. Genel Olarak

Taraflar arasındaki ihtilaf, yukarıda da zikredildiği üzere, sigorta prim alacağının tahsiline yönelik yapılan icra takibine itirazın iptali talebine ilişkindir. Öncelikle belirtmemiz gerekir ki, Yargıtay'ın 24.04.2013 tarih ve E. 2013/5358, K. 2013/8149 sayılı ilamı ile taraflar arasındaki sözleşmenin geçerli bir şekilde kurulduğu kabul edilmiş ve bozmaya uyulması ile keyfiyet davacı şirket yararına usuli müktesep hak teşkil etmiştir. Kanunlarımızda açıkça düzenlenmemiş olan usuli müktesep hak, ilk derece mahkemesinin Yargıtay'ın bozma ilamına riayet etmesi ile dođar⁶. Bunun iki neticesi mevcuttur. Evvela, Yargıtay'ın bozma kararına ilk derece mahkemesi tarafından riayet edilmesi ile, bozma kapsamı dairesinde tetkikat yapma mecburiyetidir. Saniyen, bozma kapsamı dışında kalan hususlarda ilk derece mahkemesi tarafından inceleme yapılamaz ve karar verilemez. Dolayısıyla, kesin hüküm manasında olmamak üzere, bozma kapsamı dışındaki hususlar kesinleřir⁷. Yargıtay taraflara arasındaki sözleşme ile yapılan hukuk seçimine istinaden hadisede Alman maddi hukukunun tatbiki gerektiğine hükmettiği için,

⁵ Yargıtay 11 HD, 5358/8149, 24.04.2013 (www.lexpera.com.tr) Erişim tarihi: 20.10.2024.

⁶ Birçokları yerine bkz. Muhammet Özekes in: Medeni Usul Hukuku Cilt III (Pekcantez Usul) (Editörler: Hakan Pekcantez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz) § 19 Kanun Yolları, 2187-2200, 2189 (15th edn, Oniki Levha 2017).

⁷ ibid (n 6) 2189.

değerlendirmemiz bu çerçevede yapılacaktır.

Taraflar arasındaki sözleşme 20.08.2007 ila 20.08.2008 tarihleri arasında geçerli olacak şekilde tesis edilmiştir. Bu itibarla, Yargıtay ilamına bağlı kalınarak, Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nun sözleşme yapıldığı dönemde yürürlükte bulunan metnin nazara alınması gerekmektedir. Dolayısıyla taraflar arasındaki ihtilafın halli, sigorta sözleşmesi (CMR sigortası genel şartları) ve VVG çerçevesinde gerçekleşecektir. Önemle ifade etmek gerekir ki, bu kanunun amir hükümlerine aykırı düşen CMR sigortası genel şartları nazara alınmayacaktır.

B. Prim Ödeme Borcu ve Bu Borca Hâkim Olan Prensipler

Taraflar arasındaki ihtilaf, yukarıda da zikredildiği üzere, sigorta prim alacağının tahsiline yönelik yapılan icra takibine itirazın iptali talebine ilişkindir. Bu itibarla prim ödeme borcunun hukuki mahiyeti ve prim ödeme borcu açısından ehemmiyet arz eden ilkelere değinmek icap eder.

Sigorta sözleşmeleri, borçlar hukuku temeline dayanmalarına rağmen, kendilerine has hususiyetleri olan ve sigortacılık tekniği marifetiyle yapılan hesaplara da istinat eden mevsuf ve girift yapılu mukavelelerdir⁸. Bu bağlamda tarafların asli edim mükellefiyetleri, sigorta sözleşmesinin hukuki mahiyeti hususunda varılacak neticeye göre bizi farklı istikametlere götürebilecektir⁹. Sigorta ettirenin asli edim mükellefiyetinin kararlaştırılan primi ödemek olduğu esasen tartışmasızdır. Buna mukabil sigortacının asli edimi, benimsenecek teoriye göre, farklılaşmaktadır¹⁰. TTK m. 1421'in kenar başlığının "*rizikoyu taşıma yükümlülüğü*" olduğu da nazara alındığında¹¹, pozitif Türk sigorta hukuku açısından sigorta sözleşmesinin tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğu istidlal edilebilir. Bu nokta-i nazar benimsenecek olursa, sigorta ettirenin asli borcu, sözleşmenin başından itibaren

⁸ İktisadi neticeleri olan tehlikelerin (riziko) hangi andan itibaren kime ait olacağını tespit etmek akitlet ve haksız fiil hukukunun temel meselesidir. "*Rizikoyu taşıyan kimse sigorta akdi ile tehlikeyi sigortası dediğimiz ve bu işi meslek olarak yürüten kuruluşa devreder. Sigortacı prim karşılığında rizikoyu devralan, endüstride kullanılan deyimle rizikoyu satın alan, iktisadi güven satan kişidir.*" Sigortacı, rizikoyu kendisi açısından da katlanılabilir kılmak için muhtelif hesaplamalar yapmak mecburiyetindedir. Bu itibarla büyük adetler kanunundan istifade eder (Yaşar Karayalçın, Risk-Sigorta-Risk Yönetimi, Özel Sigorta Hukukuna Giriş, (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1984) 7, 11.

⁹ Bu sözleşmenin tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olup olmadığı tartışmalıdır. Bu konuda birçokları yerine bkz. Şaban Kayıhan, Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu (Seçkin 2004) 34.

¹⁰ Teoriler konusunda bkz. ibid 34 dn. 36.

¹¹ Ebru Tüzemen Atik and Oğuz Yolal, Sigorta Sözleşmelerinde Prim Ödeme Borcunun Muacceliyeti (Seçkin 2020) 27.

sigorta ettirene sigorta himayesi sağlamaktır.

Prim ödeme borcuna hâkim olan ilk prensip, primin rizikoya uygun olması ilkesidir¹². Sigorta ettirenin ödeyeceği prim miktarı ile rizikonun tahakkuku halinde ortaya çıkacak zarar miktarı arasında bir muvazene bulunması icap eder¹³. Prim ve riziko arasındaki dengenin tesisi maksadıyla, sigortacının rizikoya ilişkin olarak aydınlatılmış ve teferruatlı bilgi sahibi olması iktiza eder. Sigorta sistemi içinde asimetrik enformasyonu engellemeye yönelik olarak sigortacıya akdin inikadı sürecinde tahmil edilen bir beyan külfeti söz konusudur. Mezkûr külfet TTK m. 1435 ile 1447 hükümleri arasında yer almaktadır.

Primin hangi süre için ödeneceği hususunda benimsenen ilkenin ne olduğu Türk pozitif sigorta hukuku açısından tartışmalıdır¹⁴. Bir görüşe göre Türk hukuku açısından primin bölünmezliği ilkesi caridir¹⁵. Zira primin hesaplanmasında TTK m. 1411 gereğince sigorta dönemi¹⁶ esas alınmıştır. Diğer bir görüşe göre ise, primin bölünebilirliği ilkesi esastır¹⁷. Zira sigorta sözleşmesinin nihayete ermesi durumunda, sigortasının rizikoyu taşıma mükellefiyeti de sona erecektir. Bu durumda sigorta ettirenin ödediği prim karşılıksız kalacaktır. Bu netice primin bölünebilirliği prensibi benimsendiği taktirde engellenecek ve sözleşmenin nihayete ermesi ile sigortacının rizikoyu taşıdığı süreye karşılık gelen süre dışındaki işlemeyen günlere ait prim TTK m. 1419 mucibince¹⁸ sigorta ettirene geri ödenecektir¹⁹. Kanaatimizce de gerekçede ifade edildiği gibi, sigorta sözleşmesinin sona erme şekline

¹² Huriye Kubilay, Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku (Fakülteler Barış Kitabevi 2003) 46, Kayıhan (n 9) 111.

¹³ Ali Aylı, Zarar Sigortalarında Prim Ödeme Borcu (Vedat 2003) 18, Kayıhan (n 9) 110-111, Tüzemen Atik, Yolal (n 11) 28.

¹⁴ Tüzemen Atik and Yolal (n 11) 31.

¹⁵ Rıza Ayhan, Hayrettin Çağlar and Mehmet Özdamar, Sigorta Hukuku Ders Kitabı (4th edn, Yetkin 2020) 169.

¹⁶ “Sigorta süresi hukuki bir kavramken, sigorta dönemi teknik bir kavramdır ve primlerin hesap edildiği dönem ifade eder. Bu itibarla bir sigorta süresi içinde birden fazla sigorta dönemi bulunabilir. Tasarıda sözleşmenin sona ermesi halinde, bazı durumlarda prim iadesine ilişkin olarak sigorta dönemi kıstası kullanıldığından, Alman Sigorta Sözleşmesi Kanununda olduğu gibi sigorta döneminin ne olduğunun da açıklanması ihtiyacı duyulmuştur” (TTK m. 1411’in gerekçesi) (www.lexpera.com.tr) Erişim tarihi: 18.10.2024.

¹⁷ Gerek mülga 6762 sayılı TTK, gerekse 6102 sayılı TTK açısından bu görüşü savunular için bkz. Tüzemen Atik and Yolal (n 11) 31 dn 68, 32.

¹⁸ “Madde bir anlamda 6762 sayılı Kanunun 1288 inci maddesinin ikinci fıkrasının tekrarı mahiyetindedir. Ancak, mevcut düzenlemeden farklı olarak “sözleşmenin kanuni sebeplerle sona ermesi” ifadesine Tasarının bu maddesinde yer verilmemiştir. Şöyle ki, söz konusu ifade gerek uygulamada gerekse doktrinde birçok tartışmalara yol açmıştır. Bir görüşe göre, sadece kanunda belirtilen sona ermelerde işlemeyen günlere ait primler iade edilecekken, bir diğer görüşe göre, kanunda dayalı olarak sözleşmenin taraflarca sona erdirilmesi halinde de işlemeyen günlere ait primler iade edilir. Tasarıda madde düzenlenirken, sözleşmenin sona erme şeklinin önemli olmadığı kanaatine varılmıştır. Bu nedenle de, kanunda düzenlenen özel haller hariç olmak üzere sözleşmenin sona ermesi halinde sigortacının sadece rizikoyu üzerinde taşıdığı döneme ait prime hak kazanmasının, dolayısıyla da önceden almış olduğu işlemeyen döneme ait primleri iade etmesinin menfaatler dengesi açısından daha uygun olacağı düşünülmüştür. Ayrıca, madde emredici nitelikte bir madde niteliğinde değildir” (TTK m. 1419’un gerekçesi) (www.lexpera.com.tr) Erişim tarihi: 18.10.2024.

¹⁹ Tüzemen Atik and Yolal (n 11) 32.

bağımsız olarak, sigortacının sadece rizikoyu üzerinde taşıdığı döneme ait prime hak kazanması, dolayısıyla da önceden almış olduğu işlemeyen döneme ait primleri iade etmesi menfaatler vaziyetine daha uygundur. Böyle bir yaklaşım sigorta sözleşmesinin özellikle sigortacı tarafından sonlandırılması halinde, esasen güçlü durumda bulunan sigorta şirketi karşısında kanun önünde eşitlik ilkesinin bir tezahür şekli olarak bir nebze denge sağlayabilecektir.

Bu açıklamalarımız dairesinde, Türk sigorta hukukuna hâkim olduğunu söyleyebileceğimiz primin bölünebilirliği ilkesi zikrettiğimiz üzere prim borcunun istenebileceği süre ve buna bağlı olarak miktarını tespit açısından önem arz etmektedir. Bu noktada sigorta süresi, sigorta dönemi ve primin talep edilebilirliği arasındaki münasebete de değinmek gerekir. Esasen taraflar sözleşme süresini serbestçe belirlemektedirler²⁰. Ancak sürelerin çeşitli açılardan tasnifi, bazı durumlarda sigorta himayesinin kapsam ve muhtevası ile prim borcunun tayini açısından öncem arz etmektedir. İdeal olan husus, sigorta ettirenin sigorta himayesinden istifade ettiği süre kadar prim ödemesidir. Bu hususta himayenin başlayacağı ve sona ereceği zamanla alakalı olarak üçlü bir tasnif yapılabilir²¹.

Evela şekli sigorta süresinden (*formelle Versicherungsdauer*) bahsetmek mümkündür. Bu noktadan bakıldığında sigorta, sigortacının kabul beyanının sigorta ettirene varması ile şeklen başlamış sayılır²². Burada sigorta süresi sigortacı ve sigorta ettirenin sözleşmeden tevhit eden tüm hukuki mükellefiyetlerini ifa etmeleri ile yahut sözleşmeden ya da kanundan mütevellit bir sebeple şeklen nihayete erer²³.

Saniyen maddi sigorta süresi (*materielle Versicherungsdauer*) mevcuttur. Maddi süre, sigortacının riziko gerçekleştiği takdirde himaye bahsettiği (*Gefahrtragungslleistung*) zaman zarfıdır. Kural olarak maddi ve şekli anlamda sigorta süresi zaman itibarıyla örtüşür²⁴. Bu minvalde, umumiyetle sigorta akdinde muayyen bir başlangıç tarihi öngörülmüştür. Mesela 15 Kasım, saat 12.00. Ancak fiilen, sigorta himayesinin (ilk) primin ödenmesi ile başlayacağı kuralı dolayısıyla, (ilk) prim 17

²⁰ Sigorta süresi sözleşmede açıkça tanzim edilmemişse, taraflar arasında bu hususta bir ihtilaf vaki olduğu takdirde, süre, taraf iradeleri, mahalli teamül ile hal ve şartlar nazara alınarak mahkemeye tayin olunur (TTK m. 1410).

²¹ Hans Möller, *Versicherungsvertragsrecht*, (3rd edn, Springer 1977) 82; Şaban Kayıhan and Ömer Bağcı, *Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri* (Umutepe Yayınları 2018), 151-153; Erwin Deutsch, *Versicherungsvertragsrecht* (5th edn, Verlag Versicherungswirtschaft 2005) 44 N 67.

²² Deutsch (n 21) 44 N 68.

²³ Möller (n 21) 82; Ayli (n 13) 61.

²⁴ Deutsch (n 21) 44 N 69.

Kasım 15.25'te ödendiği taktirde bu tarihte himaye bahşedilir²⁵. Böylece maddi ve şekli sigorta süreleri birbirinden tefrik edilebilmektedir.

Salisen teknik (manada) sigorta süresinden (*technische Versicherungsdauer*) bahsedilebilir. Bu süre sigorta ettirenin prim yükü altında olduğu zaman dilimidir²⁶ (*prämienbelastete Zeitraum*). Teknik sigorta süresi, öngörülen maddi sigorta süresi ile örtüşen ancak zaman zaman maddi sigorta süresi bittikten sonra nihayete eren bir süredir. Zira sigorta süresi sigorta dönemlerine ayrılmıştır ve genellikle bir yıldır. Bu süre zarfında prim bölünemez²⁷. Teknik süre, sigorta ettirenin prim borcunun devam etmekte olduğu zaman dilimidir²⁸. Sigorta akdinin şekli veya maddi süresi zarfında, sigorta ettiren tüm prim borçlarını ifa etmiş olursa teknik süre de nihayete erer. Buna mukabil rizikonun gerçekleşmesi yahut sigortanın şekli müddetinin nihayete ermesine rağmen, prim borcu tamamen ifa edilmemiş olduğu taktirde sigorta sözleşmesinin teknik olarak devam ettiği varsayılmaktadır²⁹.

Bu noktada konuyu 6102 sayılı TTK hükümleri muvacehesinde de ele almak, mukayese açısından faydalı olacaktır. Sigorta sözleşmesinin herhangi bir sebeple vaktinden evvel nihayete ermesi halinde primin iadesinin söz konusu olduğu hallerde, sigortacının primin ne kadarına hak kazanmış olduğunun tespiti yukarıda zikrettiğimiz tasnif nazara alınarak ve prensip dairesinde cereyan ederse daha adil ve makul neticeler tevhit edecektir. Ancak değerlendirme yapılırken, primin bölünmezliği ilkesi benimsenecek olursa, içinde bulunulan sigorta dönemi henüz nihayete ermemiş olsa dahi, bu döneme mütedair prim bir kül olarak muameleye tabi

²⁵ Möller (n 21) 82.

²⁶ Aylı (n 13) 61.

²⁷ Möller (n 21) 82. Möller, prensibin sözleşmeden rücu (*Rücktritt*) anına kadar adil telakki edilebileceğini zira sigortacının bu ana kadar maddi anlamda rizikoyu taşıdığını, rücu gerektiren hallerin mevcudiyetinde dahi illiyet rabtası olmamasına rağmen gerçekleşen rizikolardan dolayı tazminat ödeme mükellefiyeti doğduğunu ifade etmektedir. Örneğin hayat sigortası yaptıran bir kimsenin, kalp hastalığı konusunda aydınlatma külfetini yerine getirmemesine rağmen trafik kazasında ölmesinde durum bu merkezdedir. Rücutan sonraki zaman dilimi için prim talebinin hakkaniyetli olup olmadığı tartışılabilir. Burada kanunun hal tarzı sigorta tekniğine ilişkin yaklaşımın dışında kusurlu davranışın bir tür sözleşme cezası ile cezalandırılması mantığını taşımaktadır [Möller (n 21) 82-83].

Bu hususta Kender ise şöyle bir izahat yapmaktadır: “*Mesela, bir sigorta mukavelesinde, sigorta ettiren sigortacının muvafakati olmaksızın sigortalı malın yerini veya mukavele zamanındaki halini değiştirdiği taktirde, bu değişiklik bir riziko ağırlaşması teşkil ediyorsa sigortası belli bir süre içinde sözleşmeyi feshedebilir. Bununla beraber sigortacı fesih anında cereyan etmekte olan sigorta periodunun tamamına ait prime hak kazanır. Bu sonuç fesih anına kadarki zaman için haklıdır, zira sigortacı o ana kadar rizikoyu taşımıştır. Fesihden sonraki zamana ait olanı da sigorta tekniğinin gereğidir*” [Rayegan Kender, Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku (8th edn, Arıkan 2005) 158].

²⁸ Kayıhan and Bağcı (n 21) 153.

²⁹ Deutsch (n 21) 48 N 75; Kayıhan and Bağcı (n 21) 153.

tutulacak ve sigortacı bunun tamamına hak kazanmış sayılacaktır³⁰. Oysa yukarıda da aktardığımız üzere, Türk hukuku açısından esas prensip TTK m. 1419'da yer almaktadır. Sigorta dönemi kavramı³¹ ise, “primin bölünmezliği” prensibinin istisnaen ve belki de TTK m. 1419 emredici mahiyette olmadığı için, iradi olarak tatbik edilebileceği hallerin de mevzu bahis olabileceğine işaret etmektedir. Esas prensibi teşkil eden TTK m. 1419 ise, primin gün esasına bağlı kalınarak işlem göreceği (diğer bir ifadeyle gün sayısı esas alınarak taksim olunabileceği) hallerde tatbik kabiliyeti bulacaktır³².

C. OLAYIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Olayda, taraflar arasında akdedilen sözleşme ile, her bir araç için yıllık 780 € (Euro) sigorta primi ödenmesi öngörülmüştür. Hadisenin cereyan ettiği dönemde meri olan VVG'de, Türk sigorta hukukunda o dönem cari olduğu ekseriyetle kabul edilen primin bölünebilirliği ilkesinden farklı olarak³³, primin bölünmezliği ilkesi (*unteilbarkeit der Praemie*) kabul edilmişti³⁴ (VVG § 40). Daha önce de açıkladığımız gibi, primin bölünmezliği ilkesi, devam eden sigorta döneminin yalnızca bir bölümü için sigorta himayesi sağlanmasına rağmen, sigortacının sigorta döneminin tamamı için sözleşme ile kararlaştırılan primi sigorta ettirenden talep edebilmesine imkân tanımaktadır. Bu ilke uyarınca prim, sigortacının sadece rizikoyu taşıdığı süre için borçlanılmış olmayıp, sigorta döneminin tamamı için

³⁰ Samim Ünan, Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap: Sigorta Hukuku, Cilt I, Birinci Kısım: Genel Hükümler (Madde 1401- 1452) (Oniki Levha 2016), 118-119.

³¹ Sigorta dönemi kavramının VVG sistematizindeki yeri ve manası için bkz. Peter Reusch, Die Versicherungsperiode nach § 12 VVG, in: Festschrift für Uwe H. Schneider (herausgegeben von Ulrich Burgard, Walther Hadding, Peter O. Mülberr, Michael Nietsch and Reinhard Welter) (Verlag Dr. Otto Schmidt 2011) 1039-1059, 1043-1051.

³² Ünan (n 30) 155.

³³ Bu konuda bkz. yukarıda dn. 17.

Hadisenin meydana geldiği 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde prim borcunun hususiyetleri, ifasına ve ödenmemesine ilişkin olarak bkz. Ali Bozer, Sigorta Hukuku (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1981) 16-17, 50-52; Ali Bozer, Sigorta Hukuku (2nd edn, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 2007) 26-27, 37-40; Kender (n 27) 160-178; Kubilay (n 14) 46-47; Mertol Can, 'Sigorta Ettirenin Sigorta Primini Ödeme Borcunu İfade Temerrüde Düşmesinin Sonuçları' (2005) 23 (1) Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 155-174, 173-174; Zehra Şeker, 'Sigorta Ettirenin Taksitlendirilmiş Primi Ödeme Borcunda Temerrüde Düşmesinin Sonuçları' (2002) 1(1) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 653-660, 656-659.

Arseven, mülga 6762 sayılı TTK döneminde Türk hukuku açısından da primin bölünmezliği prensibinin cari olduğu kanaatindedir. “Prim borcu prensip itibarıyla bölünemez, ancak kanunda veya mukavelede özel bir hüküm varsa bölünebilir” Haydar Arseven, Sigorta Hukuku (2nd edn, Beta 1991) 118-119; prim borcu ile alakalı olarak bkz. ibid 117-125.

³⁴ Hans Leo Weyers and Manfred Wandt, Versicherungsvertragsrecht (3rd edn, Luchterhand 2003) 97 N 358; Andreas Riedler in: Berliner Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, Kommentar zum deutschen und österreichischen VVG, Volume III (Herausgeber Heinrich Honsell) (Springer 1999) § 40 N 6, Peter Schimkowski, Versicherungsvertragsrecht, (4th edn, Beck 2009) 118 N 169.

borçlanılmıştır³⁵.

Alman hukukunda 2008 yılında yapılan değişlikle sözleşmenin sona erdirilmesinde primin bölünmezliği ilkesi terk edilmiş ve *pro rata temporis* esasına (*Risikopropportionalität*) geçilmiştir (VVG § 39)³⁶. Alman kanun koyucusu böylece sigorta sözleşmesinin fesih, iptal veya rücu suretiyle sona ermesi durumunda, sigorta ettirenin hangi zaman dilimi için ve hangi nispette prim ödemesi icap ettiğine dair benimsediği hal tarzında değişikliğe gitmiştir. 1908 ila 2008 yılları arasında primin bölünmezliği prensibi kabul edilmiş olmasına rağmen, tatbikatta bunun ekseriyetle sigortacı lehine ve sigorta ettiren aleyhine neticeler tevhit ettiği müşahade edilmiştir³⁷. Yürürlükten kalkan VVG § 40/2 hükmü nazara alınacak olduğunda, sigortacı rizikoyu (artık) taşımadığı bir dönem için prime hak kazanmış addediliyordu. Bu şekilde, tamamen ödenmesi gereken prime karşılık kısmen bahşedilen sigorta himayesi haksızlıklara yol açabiliyordu. Dolayısıyla primin bölünmezliği ilkesinin yürürlükte olduğu dönemde, bu yöndeki bir kabulün Alman Anayasası'nın 3. maddesindeki kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı olup olmadığı tartışma konusu olmuştur³⁸. Ancak bu değerlendirme Alman Anayasa Mahkemesi ve Federal Mahkeme tarafından benimsenmemiştir³⁹.

Hemen hemen tüm sigorta türlerinden kaynaklanan prim borçları için, sigorta akdinin kararlaştırılan müddetten önce sigortacı tarafından nihayete erdirilmesi durumunda tatbik kabiliyeti bulan primin bölünmezliği ilkesi VVG § 39 hükmü ile terk edilmiştir. Ancak istisnai dört halde uygulanma imkânı mevcuttur⁴⁰: Dolu sigortası (VVG § 92/3), aşkın sigorta (VVG § 74/2), birden fazla sigorta (VVG § 78/4) ve sigorta menfaatinin yokluğu (VVG § 80/3). Bu haller aldatmaya yönelik (*Betrugsfälle*) telakki edildiğinden, sigorta ettiren himayeye mazhar görülmemiştir. Ayrıca VVG § 39 hayat sigortalarında sigortalının ölümü halinde kabili tatbik deđildir⁴¹.

2008 yılındaki reforma kadar primin bölünmezliği ilkesini benimseyen

³⁵ Ayli (n 13) 35.

³⁶ Reusch (n 31) 1055; Roland Michael Beckmann in: Bruck/Möller, Großkommentar zum Versicherungsvtragsgesetz, Volume II §§ 19-73 (herausgegeben von Roland Michael Beckmann und Robert Koch) (10th edn, de Gruyter 2022) § 39 531 N 2.

³⁷ Beckmann (n 36) § 39 531 N 3.

³⁸ Riedler (n 34) § 40 N 10; Beckmann (n 36) § 39 531 N 3; Schimikowski (n 34) 118 N 169.

³⁹ Beckmann (n 36) § 39 531-532 N 3.

⁴⁰ *ibid* § 39 532 N 6.

⁴¹ *ibid* § 39 532 N 6.

Alman kanun koyucu⁴², sigorta süresi içinde sözleşmenin sona erdirilmesi ya da sigortacı tarafından sözleşmenin feshi (*Kündigung*), sözleşmeden dönülmesi (*Rücktritt*) ya da hileden dolayı sözleşmenin iptali (*Anfechtung*) durumunda, ek-seriyetle tüketici sıfatını da taşıyan sigorta ettiren açısından dezavantajlı olabilecek bu yaklaşımı kabul etmekteydi⁴³. Yukarıda da zikrettiğimiz üzere sigortacı, bir külfetin (*Obliegenheit*) ifa edilmediği, riskin arttığı yahut bir fesih sebebinin gerçekleştiğine muttali olduğu ihlal içeren (*gestörter*) sigorta sözleşmeleri açısından primin bölünmezliği ilkesinin uygulanmakta olduğu dönemde, esasen sigorta döneminin sonunda hak kazanacağı primin tümünü talep edebilmekteydi⁴⁴. Böyle bir durumda, sigortacı, sözleşmeyi, sigorta döneminin bitmesinden evvel rücu yahut fesih ya da iptal cihetine gitmek suretiyle nihayete erdirerek primin tamamına kavuşabiliyordu.

Primin bölünmezliği ilkesi, 2008 tarihli VVG reformundan önce çeşitli hükümlerin tatbiki ile alakalı surette kanuna serpiştirilmiş vaziyette bulunmaktaydı. İlkenin mevcut ihtilaf bakımından kabili tatbik olduğu hal esasen VVG § 40/2 c.1’de gösterilmiştir. Taraflar arasındaki sözleşmenin 7. maddesi de kanunun bu hükmü ile örtüşen bir düzenleme içermektedir. VVG § 40/2 c.1’e göre “*sigorta ilişkisi primin zamanında ödenmemesinden dolayı VVG § 39’a göre feshedilmiş ise, sigortacı sözleşmenin sona erdiği sigorta döneminin sonuna kadar prime hak kazanır*”.

Ancak primin bölünmezliği ilkesi uyarınca sigortacının primlerin tamamını talep edebilmesi için, rizikoyu taşıma yükümlülüğünün (maddi sigorta süresi) (*materielle Versicherungsdauer*) başlamış olması aranmaktadır⁴⁵. Maddi sigorta süresi başlamadığı müddetçe, sigortacı hukuken geçerli olarak oluşmuş herhangi bir sigorta sözleşmesinde, primin bölünmezliği prensibine dayanarak sigorta

⁴² 1908 tarihli Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu’nda primin bölünmezliği prensibinin kabulüne amil olan sebebin, esasen o dönemde de sigorta ettirenin prim ödeme külfetini yarı emredici bir hüküm vasıtasıyla zamansal olarak bir yıl ile tahdit etmek olduğu ifade edilmektedir. Buna göre taraflar sigorta genel şartlarında sigorta dönemi olarak örneğin iki yıllık bir mühlet kararlaştırmışlarsa ve mesela altı ay geçtikten sonra riziko artmışsa, sigortacı keyfiyeti sözleşmeyi fesih gerekçesi olarak kullanarak bu hüküm [VVG § 12] yardımıyla azami bir yıllık prim talep edebilmekteydi. Bu hüküm vasıtasıyla sigortacının sigorta döneminin iki yıl olduğu gerekçesi ile, feshе rağmen iki yıllık süre için kararlaştırılan primin tamamını talep etme yetkisine mani olunmak istenmekteydi [Reusch (n 31) 1045].

⁴³ Ernst Bruck and Hans Möller, Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz und zu den Allgemeinen Versicherungsbedingungen unter Einschluß des Versicherungsvermittlerrechtes, (begründet von Ernst Bruck neubearbeitet von Hans Möller) 2. Lieferung: §§16-42 VVG (8th edn, de Gruyter 1954) § 40 N 4, 5.

⁴⁴ Riedler (n 34) § 40 N 8; Schimikowski (n 34) 118 N 169.

⁴⁵ Weyers and Wandt (n 34) 70 N 248; Aylı (n 13) 36.

döneminin tamamı için kararlaştırılan primi isteyemez⁴⁶. Bu itibarla rizikoyu taşıma mükellefiyetinin başlayıp başlamadığı ve bu kapsamda sigortacının iyiniyetli olup olmadığı ehemmiyet arz etmektedir.

İhtilafın aksediş suretinden anlaşıldığı kadarı ile 09.10.2008 tarihli ihtarnameye istinaden davalı şirket, 31.12.2007 tarihine kadar olan prim borcunu kabul etmiştir. Ancak kabul edilen bedelin ödendiğine dair herhangi bir belgeye yer verilmemiştir. Bununla birlikte davacı şirket tarafından çekilen ve 07.10.2008 tarihini taşıyan faksta “...*dass aufgrund der Praemienrückstaende (€ 7648,00) seit August 2007 kein Versicherungsschutz besteht*” (prim borcunuzun 7648 Euro’ya ulaşmış olması sebebiyle Ağustos 2007’den bu yana sigorta himayeniz mevcut değildir) denilmektedir. Sigorta sözleşmesi ağustos ayı içinde inikad etmiş görüldüğü için, bu yazışmadaki ibare her ne kadar eksik prim ödemesinin mevcut olduğu (*Praemienrückstaende*) yönünde bir intiba mevcutsa da, prim ödemesi yapıldığına dair bilgi veya belge mevcut değildir. Ayrıca davacı şirket, müstakil delil değeri göz önüne alınabilecek olan ve dava dışı bir üçüncü kişiye gönderilen 16 Ocak 2008 tarihli elektronik postada da, davalıyı kastederek “*für diesen Kunden können wir derzeit keine Versicherungsbestätigung ausstellen*” (bu müşteri için şu anda sigorta teyidi veremiyoruz) şeklinde bir beyanda bulunmuştur.

Davacı şirketin bu beyanlarından anlaşıldığı kadarı ile, fesih yahut iptalden ziyade, sözleşme tarihinde yürürlükte bulunan Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu’nun 38. paragrafına göre sözleşmeden dönme (rücu) söz konusu olabilecektir. Söz konusu hükme göre: “*Wird die erste oder einmalige Prämie nicht rechtzeitig gezahlt, so ist der Versicherer, solange die Zahlung nicht bewirkt ist, berechtigt, vom Vertrag zurückzutreten. Es gilt als Rücktritt, wenn der Anspruch auf die Prämie nicht innerhalb von drei Monaten vom Fälligkeitstage an gerichtlich geltend gemacht wird*” (İlk yahut tek prim süresinde ödenmediği taktirde, sigortacı... sözleşmeden dönme hakkına sahiptir. Prim talep etme hakkı muacceliyet tarihinden itibaren üç ay içinde mahkeme aracılığı ile talep edilmemişse, dönme gerçekleşmiş sayılır). Bu itibarla, davacının rücu beyanı olarak kabul edilebilecek 07.10.2008 tarihinden itibaren üç aylık hak düşürücü süre zarfında prim ödenmesi mahkeme marifetiyle (*gerichtlich*) talep edilmediğinden veya sözleşmeden rücu edildiği açıkça beyan edilmediğinden, artık sigortacının sözleşmeden döndüğü varsayılır (*fingierter Rücktritt*) ve prim ödenmesinin talep edilemeyeceği söylenebilir⁴⁷. Burada bir fiksiyon (*Fiktion*) söz konusudur, zira sigortacı hakikatte

⁴⁶ Ayli (n 13) 36; Kayıhan (n 9) 124.

⁴⁷ Ayli (n 13) 160; Möller (n 21) 99; Bruck and Möller (n 43) § 38 N 25.

sözleşmeden rücu ettiğini beyan etmemiştir⁴⁸. Dolayısıyla, sigorta himayesinin ve buna bağlı olarak maddi sigorta süresinin esasen hiç başlamamış olduğu keyfiyetinin, davacı sigorta şirketi tarafından zımnen kabul edildiği söylenebilecektir. Bu durumda, Alman hukukunda sözleşmenin akdedildiği tarihte kanun ve sözleşme hükümleri uyarınca meri olan primin bölünmezliği ilkesinin, davacı sigorta şirketinin beyanına istinaden, maddi sigorta süresi başlamadığı için geçerli bir şekilde ileri sürülemeyeceği neticesine ulaşılabilecektir. Tahkik ettiğimiz ihtilaf açısından da davacı şirketin sigorta himayesini başlangıçtan itibaren (ağustos 2007) bahşetmediğine müteallik beyanı nazara alınacak olursa, davalı şirketten herhangi bir prim ödenmesini talep edemeyeceği ve prime hak kazanmadığı neticesine varılabılır.

Tabiatıyla mesele meri Türk sigorta hukuku açısından değerlendirilmiş olsaydı, özellikle prim borcunun⁴⁹ talep edilip edilmeyeceği ayrıca bunun şartları nazara alındığında ve primin bölünmezliği ilkesinin çok daha istisnai mahiyet taşıdığı hatırdta tutulduğunda, tüketici durumundaki davalı taşıma şirketi açısından daha adil neticeler tevlit edebilirdi. Nitekim TTK m. 1411 “sigorta dönemi” başlığı altında (kısa) bir düzenleme içermekte ise de kanunun tasvip ettiği çözüm, dönem (primin bölünmezliği) esasına değil gün (primin bölünebilirliği) esasına göre işlem yapılmasıdır. Sigorta dönemi, çok istisnai hallerde tatbik kabiliyeti kazanacaktır⁵⁰.

Burada ayrıca, değerlendirilmesi istenilen ve davalı şirket tarafından keşide edilen 09.10.2008 tarihli ihtarnameye istinaden prim borcu doğup doğmadığı üzerinde de durulması icap etmektedir. İhtarnamede, “*tarafınız ile aranızda 2007 yılı ağustos ayı içerisinde "CMR Sigorta Poliçe Sözleşmesi" akdedilmiştir. Söz konusu sözleşme kapsamında 31/12/2007 tarihine kadar olan ödemelerimizi gönderilen faturalarınız karşılığı bedeli her ne kadar Sözleşme aslı tarafımızdan imzalanmamış olmasına rağmen, ödemeyi kabul ediyoruz, Gördüğümüz lüzum üzerine ve*

⁴⁸ Bruck and Möller (n 43) § 38 N 26.

⁴⁹ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu açısından prim borcunun hususiyetleri, ifası ve ifa edilmemesinin sonuçlarına ilişkin olarak getirilen prensipler konusunda bkz. Rayegan Kender, Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku (11th edn, Oniki Levha 2011) 223-240; Ayhan, Çağlar and Özdamar (n 15) 148-149; İrem Aral Erdeleklioğlu, ‘6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Sigorta Ettirenin Prim Ödeme Borcu’ (2012) 11 (22) İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 203-222, 213-218; Tamer Bozkurt, Sigorta Hukuku (10th edn, Oniki Levha 2017) 40; Hacı Kara, Sigorta Hukuku (2nd edn, Oniki Levha 2021) 240-248; Sinem Camcı, ‘Sigorta Ettirenin Sigorta Prim Borcunu Ödememesinin Hukuki Boyutu’ (2019) 14 (155) Terazi Hukuk Dergisi 1384-1392, 1387-1390; Mertol Can, “Gözden Geçirilmeye Muhtaç Hükümler Var mı?” Sorusu Çerçevesinde 6012 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigorta Sözleşmesinin Tabi Olduğu Hukuki Esaslar (İmaj 2012) 56-65; Emine Yazıcıoğlu, Zehra Şeker Ögüz, Sigorta Hukuku (4th edn, Filiz Kitabevi 2021) 143-148.

⁵⁰ Ünan (n 30) 120.

sözleşmenin maddeleri çerçevesinde 31/12/2007 tarihi itibarıyla tarafınıza yazılı olarak faks yolu ile bildirmek suretiyle akdedilen ve imzasız olan bahsi geçen sözleşmeyi feshetmek istediğimizi bildirdik. Yine defalarca tarafınızla telefon görüşmelerimizde de belirttik. Ancak tarafınızdan herhangi bir cevap alamadık. Ocak 2008 tarihinde bir firma ile nakliye anlaşması yaptığımızda tarafınızdan CMR sigortası istendi. Tarafınızdan Fesih beyanımıza karşı bir cevap gelmemesi nedeniyle CMR sigortamızın ...olduğunu belirttik. Ancak şirketiniz tarafından söz konusu firmaya bildirdiğiniz cevabi yazıda "şirketimizin sigortalı olarak görünmediği" belirtilmiştir. Şirketinizin söz konusu yazılı beyanı da aramızda akdedilen sözleşmenin feshedildiğinin göstergesi ve tarafınızın zımnen kabulü niteliği taşımaktadır" denilmektedir. Hadiseye Alman maddi hukuku tatbik edileceğinden, davalının, davacı sigorta himayesi bahşetmemiş ve VVG § 38'e göre sözleşmeden usulünce rücu etmiş de olmadığından, bu şekilde bir kabul beyanında bulunarak prim borcunun bir kısmını ödeyeceğini beyan etmesi, herhangi bir netice tevhit etmez. Zira, yukarıda da zikrettiğimiz surette, davacı şirket açısından sigorta himayesi bahşedilmeyeceği farklı bir ifade ile rizikoyu taşıma külfetinin başlamadığı beyan edildiğine göre, davacı şirketin sigorta primi talep etme imkânı mevcut görünmemektedir. Bunun dışında davacı sigortacı, nakliye anlaşması yapılan üçüncü bir kişiye de sigorta himayesinin bulunmadığını beyan etmiştir. Tüm bu hususlar birleştirildiğinde, davacının prim ödenmesini istemesi Alman Medeni Kanunu'nda (*Bürgerliches Gesetzbuch*) (BGB)⁵¹ hakkın kötüye kullanılması yasağının bir tezahür şekli olan çelişkili davranış yasağına da (*venire contra factum proprium*) aykırılık teşkil eder (BGB § 242).

Mevcut ihtilaf açısından, davalı şirketin olsa olsa uygun bir işletme ücreti talep edebileceği düşünülebilecektir (VVG § 40/II c. 2) [*"Tritt der Versicherer nach § 38 Abs. 1 zurück, so kann er nur eine angemessene Geschäftsgebühr verlangen"* (Sigortacı § 38 f.1'e göre sözleşmeden dönmüşse, ancak uygun bir işletme ücreti talep edebilir)].

⁵¹ Bürgerliches Gesetzbuch, Kabul Tarihi: 18.08.1896 (Reichsgesetzblatt N 2321, 24.08.1896, 196 vd.), Yürürlük Tarihi: 01.01.1900.

SONUÇ

Artık terk edilen Alman sigorta sözleşmeleri hukukuna ait primin bölünmezliği ilkesi tüketiciler aleyhine neticeler doğurabilecek bir mahiyettedir. Almanya, İsviçre ve Avusturya’da uzun süre önce çok güçlü durumda olan sigorta endüstrisini korumaya yönelik olarak ve teknik sebeplerle kullanılmıştır. Türk sigorta sözleşmeleri hukuku açısından hakim bir ilke olmamasına rağmen, Alman maddi hukukunun uygulanması öngörülen bir olay dolayısıyla incelenmesi imkanı doğmuş, lakin somut hadisede şartlar tahakkuk etmediğinden prim alacağının talep edilemeyeceği sonucuna varılmıştır.

Esasen bu prensip önce Almanya’da 2008 tarihinde yapılan reformla, sigorta şirketlerine haksız avantaj sağladığı ve tüketici haklarının gelişim yönüne açıkça aykırı olduğu için, istisnai haller dışında, tatbikata veda etmiştir. Alman hukuk sisteminde de prim, artık esas itibarıyla *pro rata temporis* (zamana oranlı) gün esasına tatbik edilmek suretiyle ve sigortacının rizikoyu taşıdığı süre için borçlanılmaktadır. Bu şekilde primin bölünebilirliği ilkesi tatbikat sahası bulmaktadır.

6102 sayılı TTK m. 1411 “sigorta dönemi” başlığı altında (kısa) bir düzenleme içermekte ise de kanunun tasvip ettiği çözüm, dönem (primin bölünmezliği) esasına değil gün (primin bölünebilirliği) esasına göre işlem yapılmasıdır. Filhakika Gerekçe’de de, TTK m. 1411 hükmüne VVG’de olduğu gibi sigorta döneminin ne olduğunun açıklanması maksadıyla yer verildiği ifade edilmektedir. Primin bölünmezliği ilkesinin tatbik sahasının daraltılması ve tip sözleşmelerin de tüketicinin korunması ve kanun önünde eşitlik ilkeleri nazara alınarak işlemeyen günlere ait primlerin iadesine imkân verecek şekilde standardize edilmesi tavsiyeye şayandır.

KAYNAKÇA

Aral Erdeleklioğlu İ, ‘6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Sigorta Ettirenin Prim Ödeme Borcu’ (2012) 11 (22) İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 203-222.

Arseven H, Sigorta Hukuku (2nd edn, Beta 1991).

Ayhan R, Çağlar H and Özdamar M, Sigorta Hukuku Ders Kitabı (4th edn, Yetkin 2020).

Ayli A, Zarar Sigortalarında Prim Ödeme Borcu (Vedat 2003).

Bozer A, Sigorta Hukuku (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1981).

Bozer A, Sigorta Hukuku (2nd edn, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 2007).

Bozkurt T, Sigorta Hukuku (10th edn, Oniki Levha 2017).

Beckmann R M, in: Bruck and Möller, Großkommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, Volume II §§ 19-73 (herausgegeben von Roland Michael Beckmann and Robert Koch) (10th edn, de Gruyter 2022).

Bruck E and Möller H, Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz und zu den Allgemeinen Versicherungsbedingungen unter Einschluß des Versicherungsvermittlerrechtes, (begründet von Ernst Bruck neubearbeitet von Hans Möller) 2. Lieferung: §§16-42 VVG (8th edn, de Gruyter 1954).

Camcı S, ‘Sigorta Ettirenin Sigorta Prim Borcunu Ödememesinin Hukuki Boyutu’ (2019) 14 (155) Terazi Hukuk Dergisi 1384-1392.

Can M, ‘Sigorta Ettirenin Sigorta Primini Ödeme Borcunu İfade Temerrüde Düşmesinin Sonuçları’ (2005) 23 (1) Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 155-174.

Can M, “Gözden Geçirilmeye Muhtaç Hükümler Var mı?” Sorusu Çerçevesinde 6012 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigorta Sözleşmesinin Tabi Olduğu Hukuki Esaslar (İmaj 2012).

Deutsch E, Versicherungsvertragsrecht (5th edn, Verlag Versicherungswirtschaft 2005).

Kara H, Sigorta Hukuku (2th edn, Oniki Levha 2021).

Karayağın Y, Risk-Sigorta-Risk Yönetimi, Özel Sigorta Hukukuna Giriş (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1984).

Kayhan Ş, Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu (Seçkin 2004).

Kayhan Ş and Bağcı Ö, Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri (Umuttepe Yayınları 2018).

Kender R, Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku (8th edn, Arıkan 2005). (kısaltma)

Kender R, Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku (11th edn, Oniki Levha 2011).

Kubilay H, Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku (Fakülteler Barış Kitabevi 2003).

Möller H, Versicherungsvertragsrecht, (3rd edn, Springer 1977).

Özekes M, in: Medeni Usul Hukuku Cilt III (Pekcanitez Usul) (Editörler: Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz) (15th edn, Oniki Levha 2017).

Reusch P, Die Versicherungsperiode nach § 12 VVG, in: Festschrift für Uwe H. Schneider (herausgegeben von Ulrich Burgard, Walther Hadding, Peter O. Mühlert, Michael Nietsch and Reinhard Welter) (Verlag Dr. Otto Schmidt 2011).

Riedler A, in: Berliner Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, Kommentar zum deutschen und österreichischen VVG, Volume III (Herausgeber Heinrich Honsell) (Springer 1999).

Schimikowski P, Versicherungsvertragsrecht, (4th edn, Beck 2009).

Şeker Z, ‘Sigorta Ettirenin Taksitlendirilmiş Primi Ödeme Borcunda Temerrüde Düşmesinin Sonuçları’ (2002) 1(1) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 653-660.

Tüzemen Atik E and Yolal O, Sigorta Sözleşmelerinde Prim Ödeme Borcunun Muacceliyeti (Seçkin 2020).

Yazıcıoğlu E, Şeker Öğüz Z, Sigorta Hukuku (2th edn, Filiz Kitabevi 2021).

Ünan S, Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap: Sigorta Hukuku, Cilt I, Birinci Kısım: Genel Hükümler (Madde 1401- 1452) (Oniki Levha 2016).

Weyers H L and Wandt M, *Versicherungsvertragsrecht* (3 th edn, Luchterhand 2003).